

Det formaalstjenligste Apotheksystem.

Af

Fredrik Bajer.

Hvad er Formaalet? — Hvilken Ordning tjener Formaalet bedst?

Det er et Spørgsmaal, som man kun altfor ofte glemmer, naar noget skal ordnes eller omordnes.

At Apothekvæsnet trænger til at omordnes, — derom er der kun én Mening. Hvorledes, — derom er der snarere ti Meninger.

Skulde denne Uenighed ikke kunne nærme sig til Enighed, naar man begyndte med at klare sig, hvad egenlig Apothekvæsnets Formaal er?

Apothekvæsnet er et Led i Kampen mod Sygdommen, ligesom Laboratorieetaten er et Led i et Lands Forsvar, i Kampen mod Krigens Ødelæggelse.

Om denne Lignelse end — som enhver anden — viser sig at halte, naar man vil føre den videre, end den i Følge sin Natur taaler, saa passer den dog langt. Ligesom de militære Laboratorier, i Særdeleshed ad kemisk Vej, tilvejebringer en meget stor Del af de Midler, som under Officerernes Ledelse bruges til at bekæmpe Fjenden, saaledes frembringer Apothekerne, ad samme Vej, de Midler, som under Lægernes Anvisning bruges i Kampen mod Sygdommen.

Skal Krigen imød den ydre Fjende føres saa eftertrykkelig som muligt, er det vigtigt, at Tropperne bliver saa let og rigelig som muligt forsynede med de Kampmidler, der tilvirkes i de militære Laboratorier. Derfor har Staten ogsaa sørget, idet den leverer Tropperne disse Kampmidler uden Betaling, vaager over, at de fører dem med sig i rigelig Mængde, og at der er lettest mulig Adgang for dem til at forsyne sig med flere, naar det behøves. Saaledes bærer Staten sig ad, naar Talen er om Forsvaret, om den Kamp mod Krigens Ødelæggelse, hvis eneste fornuftige Formaal er: Fredens Gjenoprettelse.

Men hvorledes bærer Staten sig ad, naar Formaalet er: Sundhedens Gjenoprettelse? Sørger Staten tilstrækkelig for, at Kampen mod Sygdommen kan føres med det størst mulige Eftertryk? Sørger den for, at Kampmidlerne i dette Tilfælde, nemlig Lægemidlerne, er saa lette at komme til som muligt? Uddeler Staten dem frit, hvor de behøves, — eller lader den dem betale dyrere end næsten alle andre Varer?

Svarene paa disse Spørgsmaal er lette at give. Men hvad er da Grunden til, at Staten stiller sig saa forskjellig lige over for Løsningen af Opgaver, som har saa meget tilfælles med hinanden?

Baade er Lægemidler (Medicin) forholdsvis nogle af de dyreste Varer, og de er tillige nogle af de vanskeligst tilgængelige, fordi Apothekerne eller Op-lagsstederne for Lægemidler er altfor tyndt eller ujævnt spredte iblandt Befolkningen. Og dog er vel Apothekerne til for Befolkningens Skyld, og ikke Befolkningen for Apothekernes. Man kunde i Sandhed fristes til at

tro det sidste, naar man betragter den nuværende Ordning.

Dyre er Lægemidlerne.

«Den danske Medicinaltaxt er faktisk den billigste, der findes i noget Land». Saaledes svarede «Apothekerforeningens» Formand den $14/1$ 1884 «Sygekassernes Fællesudvalg», der fik et afslaaende Svar paa sit Andragende om, at Rabatten paa den Medicin, der udliveredes paa Sygekassernes Regning, og som Apothekerne efterhaanden havde formindsket fra 33 til 20 pCt., dog maatte forhøjes til 30 pCt.

Deraf, at Lægemidler i Danmark muligvis er billigere end nogensteds i hele den vide Verden, følger ingenlunde, at de er billige. Derfor kan de godt være dyre. Deraf følger kun, at de andensteds er endnu dyrere.

At en Vare er dyr, vil vel efter almindelig Sprogbrug sige, at den koster meget i Forhold til sin Værdi. At dette er Tilfældet med Medicin i Almindelighed, vil næppe nogen nægte. Et enkeltstaaende, men meget oplysende Exempel har Grosserer Th. Giessing meddelt i «Nationaløkonomisk Tidsskrift» (1884, S. 175): For et Pulver var Apothekerens Indtægt 1 Kr. 56 Øre, medens hans Udgift havde været 24 Øre. Ingen vil forlange, at Apothekerne skal sælge til Indkjøbspris, men derfra er ogsaa et stort Spring til at tage halvsyvende hundrede Procent, saaledes som i dette muligvis enestaaende Tilfælde. At lignende Exempler kan fremdrages og forblive staaende uimodsagte, sætter ondt Blod, især iblandt den uformuende Befolkning, — noget, som Apothekerne selv skulde synes at maatte

være de første til at ville forebygge. Maa det saaledes ikke være haardt for æreklære Mænd at læse, hvad der har staaet i et meget udbredt kjøbenhavnsk Blad som Text til et Billede:

Karl (i Apotheket): »Hvad koster Medicinen?»

Apothekeren: «1 Krone».

Karl: «Det er mere end nok!»

Han kaster 10 Øre paa Bordet, og løber sin Vej. Apothekeren kalder paa sin Provisor, som strax løber efter Drengen. Apothekeren venter ved Døren, og da han ser, at Provisoren ikke kan faa fat i Drengen, raaber han: «Aa, kom blot tilbage — lad den Slyngel løbe! Vi har dog tjent de 5 Øre». — Maa det ikke være haardt at tie stille til slige Overdrivelser? — Tie stille, fordi man føler, at der dog er nogen Sandhed paa Bunden. — Maa det ikke være haardt for Apothekerne i Danmark, hvis Medicinaltaxt »faktisk er den billigste, der findes i noget Land«?

Hvorledes maa det da ikke være andre Steder?

I England skal det være et gammelt Ord paa Landet, at Apothekerens Bod er det eneste Sted i Landsbyen, hvor af hver 12 Skilling, som tages ind, de 11 er tjente af Ejeren.*)

I Tyskland er man endnu haardere imod Apothekerne. Saaledes finder man i Dr. Daniel Sanders' store »Wörterbuch der Deutschen Sprache« under «Apotheker» følgende: «Die Viel (99 Procent, wie es heiszt) verdienenden Apotheker, die 99procentigen Apotheker (Auerbach Leben 2,161) neunt der Volkswitz auch

*) Jf. norsk Storthingsdokument Nr. 30 (1884) fra Næringskomiteen Nr. 2, i Berners Forslag om Kvinders Adgang til farmaceutisk Examen, Sp. 3.

kurzweg Neunundneunziger . . .« Og paa et andet Sted finder man «Apotheker-Rechnung» som Betegnelse for «eine übermäßige, unbillige Rechnung».

I Frankrige maa Befolkningen nære lignende Anskuelser om Apothekerne, siden E. Littré i sin udmærkede «Dictionnaire de la langue française» opfører; «Mémoire d'apothicaire, compte sur lequel il y a beaucoup à rabattre». Det samme Udtryk har A. F. Dalin i sin 1842—44 udgivne fransk-svenske Ordbog, hvor det forklares som «en för högt uppsatt räkning». — Muligvis kan disse Udtryk have medvirket til, at «apothicaire» efterhaanden er gaaet af Brug, medens »Pharmacien« nu er almindeligt.

Det gaar maaske med Apothekere som med Toldere: det bibelske «Toldere og Syndere» har givet «Tolder» en Bibetydning af noget mindre hæderligt, hvorfor en Toldembedsmand i vore Dage næppe vilde synes om at blive tiltalt som »Hr. Tolder«. Apothekerne i vore Dage er lige saa uskyldige som Oldtidens Toldere. Det er Staten eller dens Myndigheder, som bærer Skylden for alt, hvad der i denne Henseende kommer over Apothekernes uskyldige Hoveder. «Medicin sælges her i Landet efter en bestemt Taxt, som fastsættes af Sundhedskollegiet», — siger bemeldte Skrivelse af $14/1$ 1884 fra «Apothekerforeningen» til »Sygekassernes Fællesudvalg».

En saa fint udviklet Æresfølelse maa man ikke vente af nogen Klasse, som Staten har udrustet med forholdsvis altfor indbringende Privilegier, at den af sig selv skulde ønske en Nedsættelse. En saadan Klasse véd, at Befolkningen, som maa betale Gildet, nok om-sider skal sørge for, at Indtægterne bliver bragte i et

rigtigere Forhold til de Tjenester, der ydes for dem. Af Apothekernes Æresfølelse kan man derimod vente, at de indrømmer, at for de flestes Vedkommende er Vederlaget for de Tjenester, der ydes Befolkningen, altfor stort, og at de derfor ikke modsætter sig, at Lønnen kommer til at staa i et mer passende Forhold til Arbejdet. At ville tilsløre det omtalte Misforhold imellem Arbejde og Løn vilde være forgjæves: de offentlige Blade taler altfor højt om de svimlende Kjøbesummer, hver Gang et Apothek er solgt, og ved Nyaarstid vil man blandt Skatteansættelserne i næsten alle større Kjøbstæder eller i saadanne, der ligger i velbefolkede Egne af Landet, kunne finde Apothekernes blandt de højeste.

Derfor kan det godt være sandt, hvad man læser i Apothekerforeningens merbemeldte Svar af $14/1$ 1884 til Sygekassernes Fællesudvalg, at den af Apothekerne hidtil ydede Moderation er et Bidrag til Sygekasseinstitutionen, der er «saa betydeligt for flere af Apothekerne, at disse ikke kunne bære et yderligere Offer». Thi Ordet »flere» behøver jo ikke at betyde flere end 3, eller nogle faa af alle, hvorom her er Tale. Paa nogle faa nær vil sandsynligvis alle Apothekerne let kunne bære det omtalte Offer. Men, hvor bagvendt Ordningen er, viser sig bedst, naar man lægger Mærke til, at her retter alle sig efter nogle faa, medens ellers i Reglen det lille Mindretal maa rette sig efter det store Flertal.

Ved Fastsættelsen af den danske Medicinaltaxt følges, saa vidt vides, den samme bagvendte Fremgangsmaade. Der spørges: hvorledes maa Taxten være, naar den uheldigst stillede Apotheker skal kunne sulteføde sig? Efter denne ene retter sig alle andre; thi

Taxten maa være ens over hele Landet. Ved at købe hos den uheldigst stillede Apotheker bliver Lægemidlet i Almindelighed ikke betalt for dyrt; thi Varens Pris paavirkes jo i høj Grad af Stedet, hvor den sælges. Men paa alle andre Apotheker betaler man Lægemidlet over dets Værdi, og i de store og folkerige Handelsstæder, der tillige som oftest har den fattigste og usundeste Befolkning, betaler man de fleste Lægemidler saa langt over deres Værdi, at som Følge deraf Apothekerne skovler Penge ind, for hvilke de i Virkeligheden ingen tilsvarende Tjenester har ydet den medicinforbrugende Befolkning, medens denne paa sin Side i Grunden er gjort skatskyldig til Apothekerne. Disse oppebærer en Skat i Kraft af sine Privilegier. Det Beløb, der betales for meget for hvert Lægemiddel, er et af Staten avtoriseret Paalæg af samme Slags som den Told, man betaler ved at købe toldpligtige Varer hos en Kjøbmand. Der er kun den væsentlige Forskjel, at Toldbeløbet indflyder i Statskassen, hele Folkets offentlige Kasse, medens det Beløb, som betales Apothekeren over Lægemidlets virkelige Værdi — Tolden paa Apothekervarer fraregnet —, indflyder i Apothekerens private Lomme; og det kommer saaledes ikke den til ham skatskyldige Befolkning til Gode, med mindre han bruger hele sit Overskud udtrykkelig paa en for denne nyttig Maade. Saa overmenneskelig uegenyttig er næppe nogen eneste Apotheker; men, om det ogsaa var Tilfældet, vilde det saaledes Befolkningen tilbagegivne ydes af Naade og ikke som en Ret.

Saa meget uretfærdigere viser sig denne alt andet end nationaløkonomiske Ordning af Apothekvæsnet, naar man lægger Mærke til, at denne «Skat» — mindst 1 Million Kroner, som Befolkningen aarlig betaler for

meget for Medicin — egenlig kan siges at være paa-
lagt i omvendt Forhold til Skatteevnen. De sundeste,
arbejdsdygtigste og derfor i Almindelighed mest skatte-
evnende Personer medvirker mindst til at bære denne
«Skat», uden for saa vidt de maa betale for Andre,
hvis Forsørgere de er, og i hvis Sygdom de i de aller-
fleste Tilfælde er uden Skyld. Skatten tynger derimod
haardest paa de sygeligste, kraftesløseste, elendigste,
usleste, fattigste og derfor i Almindelighed mindst
skatteevnende Personer. Fattigdom avler ofte Sygdom,
og Sygdom ofte Fattigdom. Jo sygeligere et saadant
stakkels Menneske bliver, des mere maa han udrede i
Skat af denne Natur, uagtet hans Skatteevne aftager, i
samme Forhold som hans Sygelighed tiltager. Naar
hans Skatteevne helt er ophørt, er Sygdommen maaske
netop paa det Højeste; han er mer end nogensinde
trængende til Lægemidler, og har i samme Øjeblik
vanskeligst ved at faa dem. Enten kastes den Skatte-
byrde, han ikke længer selv kan bære, over paa Andre
— i visse Tilfælde paa Fattigvæsnet, hvorved han
uskyldig kan lide Tab i borgerlige Rettigheder —, eller
han segner under Byrden, bukker under for Sygdommen,
Nøden og Elendigheden. Og ikke han alene gaar til
Grunde. Han river som oftest Andre med sig i sit
Fald, ej alene Børn eller andre Nærpaarørende, hvis
naturlige Støtte han er, men Sygdommen kan, hvis den
er smitsom, virke tilbage og vende sig straffende imod
den Befolkning, der for længe har taalt en saa uret-
færdig Ordning af sit Apothekvæsen. Var Sygdommen
ikke smitsom, kan denne Skat til Apothekerne, for
hvilken disse Intet yder til Gjengjæld, dog have gjort
det saa vanskeligt for den Syge, i Tide og tilstrækkelig,

at forsyne sig med Lægemidler, at disse er komne for sent, og at som Følge deraf den Syges Arbejdsevne vedvarende er bleven svækket. Og da dette utvivlsomt gjælder en Mængde Syge, er det ikke overdrevent at sige, at derved er foraarsaget et Nationaltab af meget stor Værdi. Paa den hygiejniske Kongres i Haag i August d. A. har Dr. Jules Rochard fra Paris paa- vist dels, hvilke uhyre Summer Sygdommene har kostet, dels hvilke uhyre Summer det i Fremtiden vil være muligt at spare, naar man kun virksomere end hidtil fører Kampen imod Sygdommene. Men dertil hører ogsaa, at Kampmidlerne — d. v. s. Lægemid- lerne — bliver lettere tilgængelige ved at ydes for billigere Pris eller endog for intet.

Dersom det overvejende store Flertal af Apothek- ere, hvis Varer betaales langt over disses virkelige Værdi, levende kunde forestille sig, med hvilken Sum af Lid- elser for Andre deres egen Velstand er kjøbt, vilde de næppe saa stærkt som hidtil modsætte sig en retfærd- igere Ordning. De vilde desuden indse, at den nu gjældende ikke lader Apothekernes vigtige Samfunds- klasse komme til sin Ret, — sin Ret til at indtage den Plads i Kampen mod Sygdommen, som den ifølge Apo- thekvæsnets oprindelige Formaal burde. De maatte netop sætte en Ære i at indtage den værdigere Stilling i de Kæmpendes Rækker, hvorfra de saa virksomt og eftertrykkelig som muligt kunde deltage i denne Kamp. Saa længe derimod Apothekernes overflødige Brød er en Frugt af de Syges stigende Nød, saa længe er Apo- thekvæsnets uretfærdig ordnet.

De egenlige Lægemidler (Medicin) ere ikke alene paa Grund af Dyrheden nogle af de vanskeligst tilgængelige Varer, men ogsaa af den Grund, at de tit maa hentes meget langt borte til de Syge. Hvilken Uret begaaes der ikke mod disse, hvis Liv endog i visse Tilfælde kan afhænge af, om Lægemidlet rækkes dem en halv Time før eller senere! Det er i Almindelighed Hensynet til, at de bestaaende Apotheker ikke maa lide Skaar i sin Næring, som hindrer ny Apothekers Anlæg. Hvor aabenbar Trangen til et Apothek end er i hele Befolkningens Øjne, kan vedkommende Myndighed dog tit ikke se Trangen, og altsaa kan heller ikke Justitsministeren, som plejer at se med sine underordnede «sagkyndige» Myndigheders Øjne. Det bliver derfor, efter en hel Del Skriveri frem og tilbage, paa de fleste Steder ved det Gamle.

Det er andensteds oplyst, at der i Danmark (1879) havdes 1 Apothek paa 14,000 Mennesker i Gjennemsnit, medens Tyskland (1875) havde 1 paa 9500, Schweiz (1876) 1 paa 8000, Frankrig (1876) 1 paa 6000, Holland (1876) 1 paa 5000, Grækenland (1875) 1 paa 4000 og England 1 paa 2000 Indbyggere*). Af denne Statistik bør man dog ingenlunde uden videre slutte, at Danmark i denne Henseende vilde komme omtrent i Højde med Udviklingen i det øvrige Evropa, hvis det f. Ex. fordoblede Antallet af sine Apotheker. En saadan Foranstaltning vilde uden Tvivl hilses med Glæde af de farmaceutiske Kandidater, som endnu ikke er Apothekere. Men Hensynet til dem maa staa tilbage

*) Farmaceutisk Stat., udg. af Jordening og Seehusen (Kbhvn. 1879) S. 65.

for det langt vigtigere Hensyn til Befolkningen. Og denne vilde kun have Fordel af Apothekernes Forøgelse i Antal, for saa vidt de ny Apotheker tillige blev anlagt paa Steder, hvor der trænges til dem. Vilde man derimod i en lille Kjøbstad oprette et nyt Apothek ved Siden af det gamle, hvis hele Indretning var upaaklagelig og Betjening tilstrækkelig, vilde derved snarere tabes end spares, set fra et almindeligt national-økonomisk Standpunkt. Ingen vilde derved faa synderlig nærmere til Apothek, men Driftsomkostningerne vilde stige, idet meget maatte være dobbelt, hvor enkelt kunde gjøre Fyldest.

Det gjælder mindre om en Forøgelse af Apothekernes Antal end om en ligelig, jævn Fordeling eller Spredning af Oplagssteder for Lægemidler over hele Landet. I samme Grad som Samfærselederne stiger i Mængde og Godhed, kan Tilvirkningsstedernes Antal inskrænkes. Ved den store Drift spares Omkostninger. Det er derfor økonomisk at have nogle faa store Laboratorier for den Medicin, som taaler Forsendelse og Henliggen i længre Tid, og som hører til de staaende Varer, der kan sammensættes efter faste (trykte) Recepter. Derimod maa der være mange Gange flere spredte Oplagssteder endt nu. Især vilde det være i Befolkningens Interesse, om Lægernes Dispensationsret blev betydelig udvidet, saa at paa Landet, og især i dets tyndere befolkede Egne, Lægen mer end hidtil havde Medicinen lige ved Haanden. Og med visse Lægemidler burde det vel endog paabydes ethvert Hjem at være forsynet. I alt Fald burde Staten sørge for, at der indenfor visse Grænser var let og hurtig Adgang til efter Recept at

blive forsynet med de vigtigste og almindeligste Lægemidler. Overhoved passer Fremgangsmaaden ved Soldaternes Forsyning med Munitiøn i alt væsentligt ogsaa paa Befolkningens Forsyning med Medicin. Naar denne kun indskrænkes til Apothekvarer i strængeste Forstand, til saadanne, som kun maa udleveres efter Lægerecept, og bruges under Lægens jævnlige Tilsyn og Vejledning, da bør disse Varer iøvrigt spredes saa meget som muligt. Husapothekerne svarer til Patronerne i Soldatens Tornyster. By-, Sogne-, Kommune-Oplagsstederne paa Landet — med eller uden Laboratorium og Apotheker —, samt Landlægerne Dispensationsanstalter, svarer til Patronkærrerne bag Linien. Kjøbstadsapothekerne, med efter Omstændighederne større eller mindre Laboratorier, svarer til de mindre Depoter. Et eneste stort Laboratorium for hele Riget — eller i det højeste for hver Hovedlandsdel — vilde svare til Hoveddepotet. Et saadant efter militært Forbillede indrettet Apotheksystem vilde være formaalstjenligst i Kampen mod Sygdommen. Lignelsen med de militære Laboratorier gjælder ogsaa i denne Henseende. Forud for Kamp — militær, politisk, sanitær — maa der gaa Organisation. Hvor kan man tro, at Kampen mod Sygdommen kan føres virksomt, uden at man bruger samme Fremgangsmaade som ved al anden Kamp! Hvor kan man tro, at Forsyningen med Kampmidlerne i Krigen mod Sygdom kan blive rigelig og tilstrækkelig, naar Hovedhensynet vedbliver at være Apothekernes og ikke Befolkningens Tarv!

Hvor bagvendt det nuværende Apotheksystem er, indses let, naar man tænker sig dets Anvendelse paa militære Forhold. Tænk, om Tilvirkningen af Muni-

tion blev gjort til en privat Sag, dog naturligvis under statsordnet Kontrol. Vel udkrævedes en Prøve for at kunne blive Forstander for et militært Laboratorium, men Posten var iøvrigt forbunden med et Privilegium, som i visse Familier var arveligt, og kunde være Gjenstand for Kjøb og Salg. Et saadant militært Laboratorium vilde være som et Fideikommis. Hvad enten Forstanderne for disse Laboratorier havde reelle eller personlige Privilegier, vilde de dog være interesserede i, at Munitionen blev saa dyr som mulig, og at ingen ny Laboratorier oprettedes, i alt Fald ikke i deres Nærhed. Kun hos dem maatte Munition kjøbes, og Betalingen var i de fleste Tilfælde langt over Værdien. Vilde Krigen og »den væbnede Fred« ikke blive endnu meget dyrere med et saadant Laboratoriesystem? — Utvivlsomt! Ja, men i saa Fald vil Kampen mod Sygdom, nationaløkonomisk set, ogsaa blive meget billigere — foruden, at den bliver meget virksommere og eftertrykkeligere —, naar man omordner Apothekvæsenet efter et lignende Statssystem som det, hvorefter det militære Laborativæsen er indrettet.

Naturligvis kan ene og alene Staten magte den Opgave at drive Apothekerne efter et System, hvis Hovedgrundsætninger er:

1) Al Medicin (Ordet taget i strængeste Forstand af »Lægemedler«) ydes uden Betaling, men efter Lægerecept; og

2) Apotheker (tilvirkende kun egenlige Lægemed-

ler) og Oplag af Medicin fordeles jævnt alene med Befolkningens Tarv for Øje.

Siger man, at et saadant System vilde blive meget dyrt, da har man næppe Ret, med mindre man alene tænker paa Omkostningerne ved Systemets Indførelse, som dog kun er en Udgift én Gang for alle. Vil Staten ved Indløsningen af de reelle Apothekerprivilegier og Indkjøbet af alle Apothekerejendomme og Vareoplag give fuld Erstatning, vil den — efter et Over-
slag, som næppe er for lavt*) — have at udrede en Snes Millioner Kroner. Det er ikke mere end, hvad et Par større Søforter koster. Og hvor kan nogen, som tilraader at bevilge flere Gange saa meget til Befæstninger imod ydre Fjender, betænke sig paa at stemme for dette meget mindre Beløb en Gang for alle til Indførelsen af et nyt Forsvarssystem imod den Fjende af Menneskeheden, som hedder Sygdom? Desuden skal Beløbet jo ikke udredes paa en Gang, men — efter mit Lovforslag (i «Ugeskrift for Læger» d. $24\frac{1}{2}$ 1883 Nr. 10) — i Løbet af en saa lang Aarrække, som indtil den sidste private Apotheker dør, idet i Reglen kun ved Dødsfald et Apothek skulde overgaa fra privat Drift til Statsdrift. Byrden kunde muligvis fordeles bedre; det er jo et Systemskifte, som er bestemt til at gavne alle kommende Slægter. Men Fordelingsmaaden er et underordnet Spørgsmaal, som man let vil komme over, naar man først er enig om Systemskiftet. — Hvor vidt Apothekerne med Rette kan kræve Vederlag for den »Skat paa Sygdom«, de hidtil uden at yde noget til Gjengjæld har oppebaaret af Befolkningen, er

*) Se «Ny Pharmaceutisk Tidende» d. $12\frac{1}{4}$ 1883 Nr. 7 Sp. 104.

et Spørgsmaal, som jeg har besvaret bekræftende. En senere Tid kan besvare det benægtende. Tager Apothekerne ikke i Tide imod, hvad de kan faa, vil det muligvis gaa som med de Sybillinske Bøger: hvert nyt Tilbud vil blive dem ufordelagtigere. I den Henseende er det ikke vanskeligt at være Spaamand.

Vil man ogsaa kalde Systemets Indførelse dyrt betalt, saa vil det ny System til Gjengjæld spare Befolkningen omtrent 1 Million Kroner om Aaret*), og Afløsningssummen for Privilegierne vil altsaa være dækket i Løbet af de følgende tyve Aar. Dette Beløb af 1 Million Kroner eller «den Skat, som svares til Apothekerne», idet disse nu faar højere Betaling for Varerne end disses Værdi, vil nemlig efter Systemets Indførelse ikke længer blive udredet, men derimod kunne anvendes af Befolkningen til nyttige Formaal, til at tilfredsstille Trang af forskjellig Art, alt efter Enhvers bedste Skjøn. Selve det indførte System vil gjøre Befolkningen en Million rigere om Aaret — hele den medicinbrugende Befolkning med Undtagelse af det halvandethundrede Apothekere, som nu deler Millionen. Nationaløkonomisk set er det et Fremskridt, at Formuen bliver jævne fordelt; og moralsk er det et Fremskridt, at ikke længer en Skat opkræves, for hvilken intet ydes til Gjengjæld.

At Statsdriften i og for sig skulde blive mindre økonomisk end privat Drift, slutter mange f. Ex. af, at de sjælandske Jærnvejes Drift koster mere nu, end da de blev drevne privat. Men dette sidste kan meget vel

*) 1,076,719 Kr. ifølge Th. Giessings Beregning i Nationaløkonomisk Tidsskrift 1884 S. 167.

følge af andre Aarsager, som det uden Tvivl vil være muligt at ophæve ved en skarpere Kontrol og andre Midler. Naar — som i det foregaaende antydet — Apothekerne under Statsdriften, indskrænkes til at fremstille ikkun egentlige Lægemidler, Receptmedicin i snævrreste Forstand, og denne mer end hidtil bliver tilvirket i det store, vil Driftsomkostningerne sikkert kunne indskrænkes betydelig. Men, selv om Statsdriften alligevel skulde blive dyrere end den hidtidige private Drift, vilde dette Hensyn være forsvindende lige over for de andre store Goder, som opnaas ved Statsdriften — ikke for de faa, men — for Befolkningens overvejende store Flertal. Og Hensynet til Sygdommens kraftigst mulige Bekæmpelse i alle Samfundslag er og bliver dog det vigtigste.

Man maa ikke lade sig narre af, at Statskassen maa udrede et Beløb af 2—3 Millioner Kroner aarlig*), naar Medicin herefter udleveres fra Apothekerne eller Oplagene til Befolkningen uden Betaling. I Virkeligheden bliver Medicinen naturligvis betalt, hvad enten Betalingen ydes umiddelbart af de Syge og disses Forsørgere eller middelbart af den skatydende Befolkning gennem Statskassen. At Statskassen maa udrede mere, er ikke det samme som, at Befolkningen maa betale mere. For Befolkningen som Helhed bliver Medicinen ikke dyrere, fordi Betalingen under Statssystemet udredes middelbart gennem Statskassen, medens den under det nuværende Privatsystem ydes umiddelbart til Apothekerne. Dyrere

*) 2,871,252 Kr. efter Th. Giessings Beregning i Nationaløkonomisk Tidsskr. 1884 S. 165.

bliver Statssystemet altsaa ikke af denne Grund. Forskjellen ligger kun i Udredelsesmaaden. Hvorvidt en Udgift, som hidtil har været udredet privat, fremtidig bør lægges over paa Staten, maa afhænge af, om denne sidste Udredelsesmaade er retfærdigere. Men dette er den uden Tvivl i det her omhandlede Tilfælde. En Skat paa Sygdom er i og for sig uretfærdig, fordi den Syge er ude af Stand til at arbejde. Af det bestaaende private Apotheksystem følger, at Skatten paa Sygdommen i Almindelighed stiger med dennes Forværrelse, hvorved der altsaa lægges stigende Hindringer i Vejen for Helbredelse. Vil man holde sig for Øje, at Formaålet er Sygdommens Bekæmpelse paa den kraftigste, virksomste, eftertrykkeligste Maade, maa man gjøre Adgangen til Lægemidlet saa let som muligt ogsaa derved, at dette bliver saa billigt som muligt for den Syge, eller aldeles intet koster Forbrugeren. Uden Betaling bør dog kun egenlige Lægemidler ydes, ikke saadanne, som — naar et tilstrækkeligt Tilsyn med Salg af Levnedsmidler, Haandkjøbsmedicin og lignende Varer lovfæstes — uden Fare kan forhandles af Andre end Apothekere, og derfor ved Systemskiftet bør udskilles fra Apothekerne. Der kunde spørges, hvorfor de rige Syge under Statssystemet skulde fritages for at betale den Medicin, de lader hente paa Apothekerne; de har jo dog Raad dertil. Dertil skal svares, at det er baade retfærdigst og mest praktisk at stille Fattig og Rig lige for Loven ogsaa i dette Tilfælde. Det er retfærdigst, fordi den Rige i Virkeligheden vil komme til at betale mere end den Fattige for Medicinen middelbart gennem Statskassen; skal denne udrede 2—3 Millioner aarlig til et sligt, nyt Formaal, bør Beløbet ikke

tages af Indtægtskilder som Told eller lignende, hvortil de Fattige maa yde forholdsvis mere end de Rige, men derimod tilvejebringes ved Paalæg af en Formue- og Indkomstskat, der vil hvile tungere paa de Formuende, medens de Fattige helt eller delvis vil være fritagne for at udrede den. Og mest praktisk er det: lige saa lidt af de Rige som af de Fattige at tage Betaling for Medicin; thi — hvor skulde Grænsen drages imellem disse og hine? At afstikke denne ved Lovbestemmelser paa en nogenlunde praktisk og retfærdig Maade vilde være overmaade vanskeligt, for ej at sige umuligt. Og at overlade Lægerne i de enkelte Tilfælde at drage Grænsen vilde let føre til de største Vilkaarligheder og udsætte Lægerne for Ubehageligheder, som disse helst bør skaanes for.

Statssystemet vil saaledes ej alene vise sig at være virksommere med Hensyn til Formaalet: Sygdommens Bekæmpelse, men tillige billigere for Befolkningen og endelig retfærdigere end det nuværende Privatsystem.

Hvad man har indvendt imod Overgangen til Statssystemet, synes heller ikke saa vægtigt, at det kan veje op imod de Goder, der naas ved dets Indførelse.

Kun et Par af de væsentligste Invendinger skal nævnes.

Man har næret Frygt for, at Apothekerne som statslønnede Embedsmænd skulde blive utilstrækkelig aflagte. Unægtelig vilde de københavnske Apothekere ikke faa Ministergager, ja endog dobbelte eller tredobbelte

Ministergager (hvilke de efter Skattebogen nu synes at have), men til Gjengjæld vilde adskillige Landapothekere faa større Indtægter end hidtil, og i det hele taget vilde Lønnen kunne bringes i et retfærdigere Forhold til Arbejdet og Ansvarret. Vil man i øvrigt gaa ind paa Statsystemet, kan Lønningsspørgsmaalet dog næppe blive nogen uoverstigelig Hindring. Selv om Apothekernes Lønninger, paa Grund af Traditionen, gennemsnitlig skulde blive sat forholdsvis højere end alle andre Embedslønninger, vilde Reformen dog næppe være for dyrt kjøbt ved en saadan Indrømmelse.

Lægerne har indvendt, at under Statssystemet vilde Samarbejdet mellem dem og Apothekerne næppe blive saa frugtbart for Videnskaben som hidtil. For saa vidt det gjælder videnskabelige Forsøg, hvortil der maa ydes Tilskud af Statskassen, har Bevillingsmyndigheden ikke været paaholdende. Og det er næppe troligt, at den private Apotheker, som af egen Lomme maa afholde Udgifterne ved slige Forsøg, er villigere til at sætte sig i stor Bekostning for Lægevidenskabens Skyld end Bevillingsmyndigheden, som raader over offentlige Midler. Desuden er det et Spørgsmaal, om et saadant Samarbejde imellem Læge og Apotheker altid er til Befolkningens Tarv. Hvor uegennyttige og hæderlige end de fleste Læger og Apothekere ere, kunde man maaske dog med Hensyn til nogle fristes til at spørge: naar Apothekeren yder Lægen saa mange Tjenester, hvad yder da Lægen Apothekeren til Gjengjæld? — «Vi ere jo alle Mennesker», og «den ene Villighed er den anden værd». Ikke alene undgaas under Statssystemet snarere slige Fristelser, men de videnskabelige Forsøg kan ikke saa let som hidtil unddrage sig en Kontrol, som Staten maa

kunne kræve paa Samfundets Vegne. Det være langt fra mig at mistænke Nutidens eller Fremtidens Apothekere og Læger for at gjøre Forsøg med Gifter eller lignende, som kunde misbruges i statsfariige Øjemed! Men derimod kan jeg ikke væрге mig imod den Mistanke, at Lægerne kunde bruge private Apotheker til Dyreplageri ved vivisektoriske eller lignende Forsøg, efter at vi havde faaet et lovordnet Tilsyn med Vivisektioner. Den tilbørlige Kontrol med Apothekerne kan selvfølgelig meget lettere føres, naar disse ere Statsanstalter og ikke private.

Ovenstaaende og lignende Indvendinger imod Statssystemet er saaledes ikke vanskelige at gjendrive.

Af andre Apotheksystemer, hvorom der kunde være Tale, har det rene Personal-Koncessions-system — de reelle Privilegiers Ophævelse og Indførelse af udelukkende personlige — været anbefalet. En saadan Reform vilde vel være et Fremskridt fra det bestaaende, men en saa ringe, at man næppe i længe Tid vilde føle sig tilfreds derved. Erfaringen andensteds fra, hvor man ikkun har omdannet Realprivilegierne til personlige, afskrækker. I Bayern og Würtemberg f. Ex. næres saaledes temmelig almindelig den Anskuelse, at der «intet uretfærdigere og for Apothekernes Interesser mindre heldigt (efter en Udtalelse af württembergske Apothekere endog for Apothekerenernes Sædelighed mer faretruende) System gives end Personalkoncessionens» *).

*) Dr. H. Boettger: Geschichte der Apothekenreformbewegung in Deutschland von 1862—82 (Berlin 1882) S. 108.

Den Forfatter, som meddeler dette, er vel selv Apotheker, og saaledes næppe nogen aldeles uhildet Dommer, men som Redaktør af en tysk farmaceutisk Tidende, som Udgiver af store Haandbøger i den tyske Apothekerlovgivning, og som en Sagkyndig, der særlig har studeret den mer end tyveaarige tyske Reformbevægelse, maa der dog tillægges hans Dom en ikke ringe Vægt. Dr. Boettger*) siger endvidere, at i denne lange Kamp om en Reform «gives der næppe nogen Myndighed, som staar i en eller anden Forbindelse med Apothekspørgsmaalet, ingen parlamentarisk Afdeling, intet politisk og økonomisk Parti, som ikke allerede har ytret sig i Spørgsmaalet, intet Reformforslag, der ej allerede har været opstillet, ingen Side af eller Hensyn til Apothekvæsnet, som ikke allerede er undersøgt, ingen Fordel eller Ulæmpe ved Systemskiftet, som ikke allerede i alle tænkelige Retninger er bleven belyst».

Udbyttet af Dr. Boettgers historiske Undersøgelse er, at som Formaal eller Grundlag for en Apothekreform kan nu «kun Statsapotheksystemet eller Nedsættelsesfrihed komme i Betragtning«**).

Selv erklærer han sig for det sidste System, og han fremsætter et i Lovform udarbejdet Forslag***), i Følge hvilket den, der vil nedsætte sig som Apotheker, skal udrede et passende Beløb til de i Nærheden bestaaende Apothekers Besiddere for at holde disse skadesløse.

I Anledning af, at Dr. Boettger mente, at Afløsningsspørgsmaalet var Reformens Kjærnepunkt, ud-

*) Dr. H. Boettger: Geschichte der Apothekenreformbewegung in Deutschland von 1862—1882 (Berlin 1882) S. 112.

***) Sammesteds S. 109.

***) Sammesteds S. 113—115.

taler en anden sagkyndig Forfatter, Professor i Nationaløkonomi ved Universitetet i Straszburg, G u s t a v S c h m o l l e r: «At det for de fleste besiddende Apothekeres Agitationer og for Apothekerforeningernes Overvejelser var Kjærnepunktet, er rigtigt. At det er eller skulde være det for Spørgsmaalets Løsning fra Almenvellets Standpunkt, kan vi ikke indrømme. . . . Og derfor forholder vi os dog endnu noget skeptisk ligeoverfor Forfatterens Slutninger. Han forekommer os, idet han erklærer Afløsningsspørgsmaalet for Reformens Kjærne, at lade Publikums Interesser og det berettigede Hensyn til Sundhedspolitiet træde altfor meget i Baggrunden lige over for Apothekerinteresserne (uagtet en anerkjendelsesværdig Stræben efter at være objektiv)» *).

Deraf, at Professor Schmoller ikke vil gaa ind paa det ene af de to Apotheksystemer, hvorom der efter Dr. Boettgers Mening alene kan være Tale, følger imidlertid ikke, at han er en ubetinget Tilhænger af det andet: Statssystemet. Han synes vel ikke at have videre imod, at det Offentlige overtager Apothekernes Drift, men han mener, at denne da maa paalægges Kommunerne, medens Staten kun skulde øve et Overtilsyn med Kommunerne i denne Henseende, samt give Lovbestemmelser om, hvad der skulde kræves som Betingelse for at blive Apotheker, hvorledes Apothekerne skulde indrettes og drives af Kommunerne o. s. v. **)

Dette Kommunesystem har været Dr. Boettger bekendt, da han udgav sin Bog. Naar han ikke des-

*) «Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft» (Leipzig 1882) S. [1086].

**) Dr. Boettger anfører S. 111 Schmollers tidligere Ytringer i «Gutachten deutscher Nationalökonomien».

mindre finder — som Udbytte af den tyveaarige tyske Reformbevægelse —, at fremtidig kan kun Statsapotheksystemet og Nedsættelsesfrihed komme i Betragtning, — og naar Professor Schmoller ikke vil gaa ind paa den af Boettger anbefalede Nedsættelsesfrihed, hvis uheldige Sider han blotter, — da vinder unægtelig ogsaa ved en historisk Betragtning den Mening i Vægt, at Statssystemet maa være det formaalstjenligste.

Selve Overgangen er den største Vanskelighed, naar man vil sætte Statssystemet i Stedet for det bestaaende Privatsystem. Den Snes Millioner Kroner, som en Gang for alle skal udredes af Statskassen, lader sig imidlertid fordele paa en saa lidet trykkende Maade, at det vil man nok komme over, naar først selve Systemskiftet er besluttet. *) At Danmark uden Vanskelighed kan bære en saadan Udgift — en Forsvarsudgift i Kampen mod Sygdom —, er gjentagende og fyldestgørende bevist af Sagkyndige, f. Ex. i Bladet «Vort Forsvar».

*) En tiltalende Afsløsningsmaade — gennem rentebærende, af Staten garanterede Obligationer, som skulde udstedes til Apothekernes Besiddere imod Afstaaelse af deres Ejendomsret — er foreslaet af E. F. Kempf, den Apotheker, som varmest har kæmpet for Statssystemets Indførelse i Tyskland, og hvis særlig udgivne Skrifter herom nævnes af Boettger, nemlig: Preussens Apothekenverfassung und deren nothwendige Reorganisation, Königsberg 1866; Deutschlands Apothekenreform, Pelplin 1872. I Andragender til den tyske Rigsdag — senest d. 6/3 1884 — synes Hr. Kemp (Pelplin) vel at ville nøjes med et midlertidigt Personalkoncessions-system, men han har derfor «ingenlunde opgivet Ideen om Statsapotheker» (privat Brev af 11/9 1884), hvortil han mener, at hint følgestrængt vil føre, ssa snart den af ham foreslaede Amortisering er fuldendt.

Vanskeligheden bestaar i Særdeleshed i at faa de besiddende, konservative, privilegiehavende Personer til selv at interessere sig for en Reform i den antydede Retning. Efter de hjemlige Forholds Natur maa dette navnlig anses som en Betingelse for, at alle Lovgivningens Led kan enes om Reformen. Dertil vil muligvis behøves et moralsk Tryk.

Grosserer Th. Giessing har (i Nationaløkon. Tidsskr. 1884 S. 174 fg.) foreslaaet Dannelsen af Forbrugsforeninger, hvis Medlemmer skulde have Medicin uden Betaling, men efter Lægerecept, fra et særligt Officein. Det hedder sig, at Sygekasserne allerede forbereder sig til at føre Tanken ud i Virkeligheden.

Apothekerforeningens juridiske Raadgiver, Højesteretsadvokat A. Hindenburg har (i N. T., S. 224 fg.) bestridt Lovligheden af slige Forbrugsforeninger. Da hans Bevisførelse ikke har overbevist Forslagsstilleren (se N. T., S. 232), men tværtimod dennes Anskuelse senere er bleven offentlig godkjendt af Retskyndige, er det sandsynligt, at Tanken alligevel vil blive virkeliggjort, i alt Fald forsøgsvis for at faa en Højesteretsdom i Sagen.

Gaar Dommen Forbrugsforeningerne imod, kan Kampen for Reformen fortsættes paa en af to Veje eller — om man vil — paa dem begge to.

Lovgivningsmagten kan paakaldes. Og lykkes det ved dens Medvirkning at faa den gjældende Ret saaledes ændret, at der herefter ingen Tvivl kan være om slige Forbrugsforeningers Lovlighed, er dette den heldigste Vej i moralsk Henseende. Forbliver de gamle Lovbestemmelser uændret gjældende efter en Højesteretsdom af den nævnte Natur, er det nemlig sandsynligt, at man vil fristes til at omgaa dem, hvilket næppe vil være

vanskeligt. Dette er den anden af de to Veje, og paa den er det muligt at slaa ind strax uden først at henvende sig til den dømmende og lovgivende Myndighed.

Hvilken Fremgangsmaade man end vil vælge, er det højst usandsynligt, at Apothekreformens Modstandere i Længden vil kunne udholde en voxende offentlig Menings Tryk. Og lige saa lidt vil Apothekerne kunne udholde det økonomiske Tryk, som de vil komme til at føle mer og mer, jo længer Reformen udsættes, medens Lovfortolkninger til det store Flertals Skade frister dette til at omgaa forældede Lovbestemmelser. Enhver nogenlunde talrig Forening, f. Ex. Socialdemokratisk Forbund, kan jo nemlig bære sig ad som en Forbrugsforening uden at kalde sig saaledes; ved en lille aarlig Forhøjelse af Medlemsbidraget kan den skaffe sine Medlemmer — ved Siden af mange andre Goder — fri Medicin. Kan det end ved Administrationens Hjælp forhindres, at den opretter sit eget Officin, vil det dog være saa fristende for alle større Apothekere at levere Medicinen til en saadan Forening, at kun en eneste behøver at give efter for Fristelsen og indrømme betydelig Rabat, — han kan bryde Ringen og staa sig ypperlig derved. Derved vil de øvrige Apothekere efterhaanden blive moralsk eller økonomisk tvungne til at følge efter. Og det gamle System har faaet Grundskud. Overgangen til det ny er betydelig lettet.

Man er da paa god Vej til det ovenfor foreslaaede formaalstjenligste Apotheksystem, Statssystemet. I Følge Forslaget kommer derved i Grunden hele Folket til at udgjøre en eneste stor Forbrugsforening, hvis Medlemmer faar fri Medicin imod Lægerecept, medens Staten selv driver Apothekerne, og fører nøje Tilsyn med dem.
